

Vergaderjaar 2022–2023

31 571

Voorstel van wet van het lid Thieme tot wijziging van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren in verband met het invoeren van een verplichte voorafgaande bedwelming bij ritueel slachten

AI

VERSLAG VAN EEN NADER SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 26 april 2023

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit¹ hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 1 februari 2023 in reactie op de brief met nadere vragen van de commissie van 4 oktober 2022 over toezegging T01556 registratie aantal ritueel geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedwelmd ritueel geslacht vlees². De leden van de fracties van de **PVV** en de **PvdD** hebben naar aanleiding hiervan nog een aantal vervolgvragen en opmerkingen.

Naar aanleiding hiervan is op 27 februari 2023 een brief gestuurd aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

De Minister heeft op 24 april 2023 gereageerd.

De commissie brengt bijgaand verslag uit van het gevoerde nader schriftelijk overleg.

De griffier van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
De Boer

¹ Samenstelling:

Koffeman (PvdD), Faber-Van de Klashorst (PVV), Van Strien (PVV), Gerkens (SP), Atsma (CDA) (*ondervoorzitter*), Pijlman (D66), Schalk (SGP), Klip-Martin (VVD), Van Rooijen (50PLUS), Van Ballekom (VVD), Vos (VVD), Crone (PvdA), Dessing (FVD), Van Gorp (GL), Huizinga-Heringa (CU), Kluit (GL), Van der Linden (Fractie-Nanninga) (*voorzitter*), Meijer (VVD), Otten (Fractie-Otten), Prins (CDA), vacant (GL), Van der Voort (D66), Berkhout (Fractie-Nanninga), Raven (OSF), Karakus (PvdA) en N.J.J. van Kesteren (CDA).

² Verslag nader schriftelijk overleg: Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AH

BRIEF VAN DE VOORZITTER VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT / LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

Aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Den Haag, 27 februari 2023

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit hebben met belangstelling kennisgenomen van uw brief van 1 februari 2023 in reactie op de brief met nadere vragen van de commissie van 4 oktober 2022 over toezegging T01556 registratie aantal ritueel geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedwelmd ritueel geslacht vlees³. De leden van de fracties van de **PVV** en de **PvdD** hebben naar aanleiding hiervan nog een aantal vervolgvragen en opmerkingen.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

Toezegging T01556 vraagt om het totaal aantal onbedwelmd geslachte dieren, gedifferentieerd naar diersoort, alsmede het verdere traject van deze vleesproducten, in kaart te brengen. Deze leden zijn van mening dat niet is voldaan aan de toezegging, omdat men geen volledig beeld heeft waar het vlees afkomstig van onbedwelmd geslachte dieren uiteindelijk terecht komt en om welke exacte aantallen onbedwelmd geslachte dieren het gaat.

De leden van de PVV-fractie hebben een aantal vragen naar aanleiding van het onderzoek van de Wageningen University & Research (WUR)⁴. Zij lezen dat de WUR geen uitgebreide controle kon uitvoeren op de gegevens zoals door de NVWA zijn aangeleverd omdat de WUR geen toegang had tot de brongegevens bij de NVWA. In de beantwoording van 30 mei 2022⁵ staat hierover het volgende: «De WUR had geen toegang tot de brongegevens omdat dit facturen van individuele bedrijven betreffen. Deze bevatten privacygevoelige informatie. In de totstandkoming van de opdracht aan de WUR is expliciet aan de orde geweest dat toegang tot deze brongegevens niet mogelijk was en volgens de onderzoekers was dit ook niet noodzakelijk». Deze leden zijn van mening dat het mogelijk is gegevens te anonimiseren, of enkel de aantallen dieren door te geven? Een goed onderzoek valt of staat met de juiste data, aldus de leden van de PVV-fractie. Zij vragen daarom of het vanuit wetenschappelijk opzicht niet vreemd is dat de onderzoekers een extra controle niet noodzakelijk zouden vinden. In hoeverre is dit onderzoek serieus te nemen als er geen controle kan worden uitgevoerd op de juistheid van de invoer-data, zo vragen zij u.

Al deze vragen zijn eerder schriftelijk gesteld, maar volgens de leden van de PVV-fractie is daarop geen antwoord gegeven, enkel een herhaling van eerder gegeven antwoorden. Deze leden verzoeken u daarom bovenstaande vragen alsnog te beantwoorden.

U geeft aan dat momenteel 153 slachtinrichtingen een erkenning bezitten, waarvan er 62 ook een registratie voor de onbedwelmd slacht bezitten. Navraag bij de brachevereniging VSV leert dat de leden goed zijn voor een aandeel van 80% van de jaarlijkse onbedwelmd rituele slacht in

³ Verslag nader schriftelijk overleg: Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AH

⁴ R.H.M. Bergevoet, (2021) «Behoeftenbepaling onbedwelmd slacht volgens religieuze riten», Wageningen Economic Research; no. 2021–138, Bijlage bij Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AE

⁵ Verslag nader schriftelijk overleg: Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AG, blz. 7, 8

Nederland. De leden van de PVV-fractie vragen u hoe het zit met de overige 20%. Wie of welke instellingen vallen hieronder?

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD

De leden van de PvdD-fractie danken u voor uw brief van 1 februari jl., waarin u ingaat op de registratie van het aantal ritueel geslachte dieren in Nederland. Deze leden zijn echter niet tevreden met de antwoorden.

Op de vraag van de leden van de PvdD-fractie hoe een consument moet weten wat de herkomst is van het vlees dat hij koopt, antwoordde u in uw eerdere brief⁶ van 30 mei jl. dat «een consument altijd de slager kan bevragen op de herkomst van het vlees. Hierop reageerden deze leden met de opmerking dat veel vlees bij de supermarkt wordt gekocht, waarbij niemand aanwezig is die de vragen over de herkomst van het vlees kan beantwoorden. U geeft daarop aan dat u inderdaad «niet kunt uitsluiten dat een consument in een supermarkt niet altijd de gewenste informatie kan verkrijgen» maar «dat het niet aannemelijk is dat het vlees afkomstig is van dieren die zonder voorafgaande bedwelming zijn geslacht op de reguliere markt eindigt»⁷. Klopt het, zo vragen de leden van de PvdD-fractie, dat u dus niet kunt garanderen dat de consument ongewild vlees van onverdoofde rituele slacht koopt/consumeert? Klopt het ook dat u dus niet kunt garanderen dat vlees afkomstig van onverdoofde rituele slacht niet in het reguliere circuit terecht komt? Bent u voornemens maatregelen te nemen om daar verandering in aan te brengen? Zo nee, waarom niet?

Het bevreemdt deze leden dat u vasthoudt aan het antwoord dat er jaarlijks in Nederland «niet meer dieren onbedwelmd ritueel worden geslacht dan noodzakelijk om aan de daadwerkelijke behoefte van de in Nederland aanwezige religieuze gemeenschappen aan vlees van onbedwelmd ritueel geslachte dieren te voldoen», terwijl – nogmaals – niet wordt geregistreerd hoeveel vlees van onbedwelmd rituele slacht jaarlijks door Nederland wordt geïmporteerd en geëxporteerd. Erkent u ook dat deze vraag dus niet met zekerheid kan worden beantwoord, zolang daarover geen cijfers beschikbaar zijn?

Kunt u deze vragen op korte termijn, stuk voor stuk, beantwoorden op een wijze die exact inzicht biedt in de omvang en wijze waarin vlees van onverdoofd geslachte dieren in de winkels terecht kan komen en op welke wijze consumenten zeker kunnen weten welk vlees afkomstig uit onverdoofde slacht en in welke hoeveelheden in het consumentenkanaal en eventueel elders wordt aangeboden.

De leden van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zien uw reactie met belangstelling tegemoet en ontvangen deze graag uiterlijk 24 maart 2023.

Voorzitter van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat / Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
L.P. van der Linden

⁶ Verslag nader schriftelijk overleg: Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AG, blz. 11, 12

⁷ Verslag nader schriftelijk overleg: Kamerstukken I, 2021–2022, 31 571, AH, blz. 7

**BRIEF VAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKWALITEIT**

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 24 april 2023

Hierbij zend ik u de antwoorden op de vragen van de leden van de fracties PVV en PvdD over toezegging T01556 inzake registratie aantal ritueel geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedwelmd ritueel geslacht vlees (kenmerk 170023.08U, ingezonden op 27 februari 2023).

Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,
P. Adema

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PVV

Toezegging T01556 vraagt om het totaal aantal onbedwelmd geslachte dieren, gedifferentieerd naar diersoort, alsmede het verdere traject van deze vleesproducten, in kaart te brengen. Deze leden zijn van mening dat niet is voldaan aan de toezegging, omdat men geen volledig beeld heeft waar het vlees afkomstig van onbedwelmd geslachte dieren uiteindelijk terecht komt en om welke exacte aantallen onbedwelmd geslachte dieren het gaat.

1

De leden van de PVV-fractie hebben een aantal vragen naar aanleiding van het onderzoek van de Wageningen University & Research (WUR). Zij lezen dat de WUR geen uitgebreide controle kon uitvoeren op de gegevens zoals door de NVWA zijn aangeleverd omdat de WUR geen toegang had tot de brongegevens bij de NVWA. In de beantwoording van 30 mei 2022 staat hierover het volgende: «De WUR had geen toegang tot de brongegevens omdat dit facturen van individuele bedrijven betreft. Deze bevatten privacygevoelige informatie. In de totstandkoming van de opdracht aan de WUR is expliciet aan de orde geweest dat toegang tot deze brongegevens niet mogelijk was en volgens de onderzoekers was dit ook niet noodzakelijk». Deze leden zijn van mening dat het mogelijk is gegevens te anonimiseren, of enkel de aantallen dieren door te geven? Een goed onderzoek valt of staat met de juiste data, aldus de leden van de PVV-fractie. Zij vragen daarom of het vanuit wetenschappelijk opzicht niet vreemd is dat de onderzoekers een extra controle niet noodzakelijk zouden vinden. In hoeverre is dit onderzoek serieus te nemen als er geen controle kan worden uitgevoerd op de juistheid van de invoer-data, zo vragen zij u.

Al deze vragen zijn eerder schriftelijk gesteld, maar volgens de leden van de PVV-fractie is daarop geen antwoord gegeven, enkel een herhaling van eerder gegeven antwoorden. Deze leden verzoeken u daarom bovenstaande vragen alsnog te beantwoorden.

Antwoord

De onderzoeksvraag van Wageningen Economic Research luidde (WECR): «*Kan uit de handelsstromen van vlees van onbedwelmd geslachte dieren volgens religieuze riten afgeleid worden hoe het aantal dieren dat in Nederland onbedwelmd geslacht wordt zich verhoudt tot de daadwerkelijke behoefte in Nederland?*» Om deze vraag te beantwoorden wilden de onderzoekers inzicht in het aantal dieren die onbedwelmd ritueel worden geslacht in Nederlands sinds 2014. Ook wilden zij inzicht verkrijgen in de kosten van toezicht en keuring en de verandering van prijs hierin in de afgelopen jaren. WECR geeft in haar rapport aan dat zij van de NVWA gegevens heeft ontvangen om antwoord op deze vragen te kunnen geven en dat toegang tot de brongegevens hierbij niet noodzakelijk was. Ik kan in reactie op uw vraag niet anders dan herhalen, dat ik geen reden heb om de deskundigheid en daarmee het oordeel van de onderzoekers op dit punt in twijfel te trekken. Evenmin heb ik aanleiding om de door de NVWA aangeleverde gegevens in twijfel te trekken. Ook de onderzoekers geven in hun rapport aan dat zij desgevraagd toelichting kregen op de gegevens. Dit bevestigt mijn vertrouwen in het onderzoek.

2

U geeft aan dat momenteel 153 slachtinrichtingen een erkenning bezitten, waarvan er 62 ook een registratie voor de onbedwelmd slacht bezitten. Navraag bij de branchevereniging VSV leert dat de leden goed zijn voor

een aandeel van 80% van de jaarlijkse onbedwelmde rituele slacht in Nederland. De leden van de PVV-fractie vragen u hoe het zit met de overige 20%. Wie of welke instellingen vallen hieronder?

Antwoord

Een actuele lijst van erkende slachthuizen met een registratie voor onbedwelmde slacht is te vinden op «<https://e-cert.nl/zoekfunctie-erkende-bedrijven/>». Hier selecteert u als activiteit «*slachten*» en als productgroep «*levende dieren*». In de afgelopen periode zijn een vijftal slachterijen gestopt met de onbedwelmde slacht. Momenteel hebben 57 erkende slachthuizen een registratie voor onbedwelmde slacht. Het overzicht is ook toegevoegd als bijlage 1.

Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de PvdD

De leden van de PvdD-fractie danken u voor uw brief van 1 februari jl., waarin u ingaat op de registratie van het aantal ritueel geslachte dieren in Nederland. Deze leden zijn echter niet tevreden met de antwoorden.

3

Op de vraag van de leden van de PvdD-fractie hoe een consument moet weten wat de herkomst is van het vlees dat hij koopt, antwoordde u in uw eerdere brief van 30 mei jl. dat «een consument altijd de slager kan bevragen op de herkomst van het vlees. Hierop reageerden deze leden met de opmerking dat veel vlees bij de supermarkt wordt gekocht, waarbij niemand aanwezig is die de vragen over de herkomst van het vlees kan beantwoorden. U geeft daarop aan dat u inderdaad «niet kunt uitsluiten dat een consument in een supermarkt niet altijd de gewenste informatie kan verkrijgen» maar «dat het niet aannemelijk is dat het vlees afkomstig is van dieren die zonder voorafgaande bedwelmning zijn geslacht op de reguliere markt eindigt». Klopt het, zo vragen de leden van de PvdD-fractie, dat u dus niet kunt garanderen dat de consument ongewild vlees van onverdoofde rituele slacht koopt/consumeert? Klopt het ook dat u dus niet kunt garanderen dat vlees afkomstig van onverdoofde rituele slacht niet in het reguliere circuit terechtkomt? Bent u voornemens maatregelen te nemen om daar verandering in aan te brengen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Zoals mijn ambtsvoorganger de Kamer eerder meldde, is inderdaad niet uitgesloten dat vlees, afkomstig van onbedweld aangesneden dieren, niet als herkenbaar «halal» of «koosjer» verkocht wordt. Gelet op de bevindingen door Wageningen Research en de evaluatie van het Convenant door Deloitte is het evenwel niet aannemelijk gebleken, dat het vlees afkomstig van dieren die zonder voorafgaande bedwelmning zijn geslacht op de reguliere markt eindigt. Ik ben om die reden dan ook niet voornemens maatregelen te nemen om hierin verandering aan te brengen.

4

Het bevreemdt deze leden dat u vasthoudt aan het antwoord dat er jaarlijks in Nederland «niet meer dieren onbedweld ritueel worden geslacht dan noodzakelijk om aan de daadwerkelijke behoefte van de in Nederland aanwezige religieuze gemeenschappen aan vlees van onbedweld ritueel geslachte dieren te voldoen», terwijl – nogmaals – niet wordt geregistreerd hoeveel vlees van onbedwelmde rituele slacht jaarlijks door Nederland wordt geïmporteerd en geëxporteerd. Erkent u ook dat deze vraag dus niet met zekerheid kan worden beantwoord, zolang daarover geen cijfers beschikbaar zijn?

Antwoord

Ik wil hierbij graag benadrukken dat afspraken uit het Convenant en het Addendum op het Convenant onbedwelmde slacht volgens religieuze riten betrekking hebben op de onbedwelmde rituele slacht die plaatsvindt in Nederlandse erkende en geregistreerde slachthuizen. Vlees van onbedwelmde rituele slacht dat wordt geïmporteerd valt buiten deze afspraken. Daarnaast maakt de registratie van onbedwelmde geslacht vlees geen onderdeel uit van de geharmoniseerde handelsstatistiek en is het niet mogelijk u de cijfers te geven op het gebied van import die u zoekt. Zoals ik u eerder aangaf, is Nederland niet uniek binnen de EU op dit vlak.

5.

Kunt u deze vragen op korte termijn, stuk voor stuk, beantwoorden op een wijze die exact inzicht biedt in de omvang en wijze waarin vlees van onverdoofd geslachte dieren in de winkels terecht kan komen en op welke wijze consumenten zeker kunnen weten welk vlees afkomstig uit onverdoofde slacht en in welke hoeveelheden in het consumentenkanaal en eventueel elders wordt aangeboden.

Antwoord

In de beantwoording geef ik u het inzicht in de omvang en wijze van afzet van onbedwelmde geslacht vlees in Nederland, zoals ik dit bezit. Ik heb daarnaast getracht de antwoorden op een zo kort mogelijke termijn aan uw Kamer te sturen.